ҚАРАҚАЛПАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ НЫЗАМЫ
28.12.2011-ж. №110/VIII

ЖАС ӨСПИРИМЛЕР АРАСЫНДА ҚАДАҒАЛАЎСЫЗЛЫҚ ҲӘМ ҲУҚЫҚБУЗАРЛЫҚЛАРДЫҢ ПРОФИЛАКТИКАСЫ ҲАҚҚЫНДА

1-БАП. УЛЫЎМА РЕЖЕЛЕР

1-статья. Усы Нызамның мақсети

Усы Нызамның мақсети жас өспиримлер арасында қадағалаўсызлық ҳәм ҳуқықбузарлықлардың профилактикасы саласындағы қатнасықларды тәртипке салыўдан ибарат.

2-статья. Жас өспиримлер арасында қадағалаўсызлық ҳәм ҳуқықбузарлықлардың профилактикасы ҳаққында нызамшылық

Жас өспиримлер арасында қадағалаўсызлық ҳәм ҳуқықбузарлықлардың профилактикасы туўралы нызамшылық усы Нызам ҳәм басқа да нызам актлеринен ибарат.

Егер Өзбекстан Республикасының халықаралық шәртнамасында Қарақалпақстан Республикасының жас өспиримлер арасында қадағалаўсызлық ҳәм ҳуқықбузарлықлардың профилактикасы туўралы нызам актлеринде нәзерде тутылғанынан басқаша қағыйдалар белгиленген болса, халықаралық шәртнама қағыйдалары қолланылады.

3-статья. Тийкарғы түсиниклер

Усы Нызамда төмендеги тийкарғы түсиниклер қолланылады:

жас өспиримлер - он сегиз жасқа толмаған шахс;

жас өспиримлер арасында қадағалаўсызлық ҳәм ҳуқықбузарлықлардың профилактикасы - жас өспиримлердиң қараўсызлығына, олар тәрепинен ҳуқықбузарлықлар яки басқа антисоциаллық ҳәрекетлер жүз бериўине имкан беретуғын себеплер ҳәм шараятларды анықлаў ҳәм болдырмаўға қаратылған жеке тәртиптеги профилактикалық жумыс пенен биргеликте әмелге асырылатуғын социаллық, ҳуқықый, медициналық ҳәм басқа да илажлар системасы;

социаллық жақтан қәўипли жағдайдағы жас өспирим - жас өспиримниң қадағалаўсызлығы яки қараўсызлығы ақыбетинде оның өмири, яки саламатлығы ушын қәўип туўдыратуғын ямаса оны тәмийинлеў, тәрбиялаў ҳәм оған билим бериў талапларына жуўап бермейтуғын шараятта болған яки ҳуқықбузарлық ямаса басқа да антисоциаллық ҳәрекетлерди ислейтуғын жас өспирим;

социаллық жақтан қәўипли жағдайдағы шаңарақ - ата-ана яки ата-анасының орнын басыўшы шахслар жас өспиримлерди тәмийинлеў, тәрбиялаў ҳәм оларға билим бериў бойынша өз миннетлерин орынлаўдан бас тартқан яки тийисли дәрежеде орынламай атырған ямаса олардың минез-қулқына унамсыз тәсир көрсетип атырған яки оларға мийримсиз қатнаста болып атырған шаңарақ;

қадағалаўсыз - ата-ана яки ата-анасының орнын басыўшы шахслар тәрепинен жас өспиримди тәмийинлеў, тәрбиялаў ҳәм оған билим бериў бойынша өз жуўапкершиликлерин орынлаўдан бас тартыўы яки тийисли дәрежеде орынламаўы нәтийжесинде жүрис-турысы қадағалаўсыз қалған жас өспирим;

жеке тәртиптеги профилактикалық жумыс - социаллық жақтан қәўипли жағдайда болған жас өспиримлер ҳәм шаңарақларды өз ўақтында анықлаў, сондай-ақ оларды социаллық-педагогикалық реабилитациялаў ҳәм жас өспиримлердиң ҳуқықбузарлықлар яки басқа да антисоциаллық ҳәрекетлерди ислеўиниң алдын алыўға байланыслы жумыс;

қараўсыз - анық жасаў орны болмаған қадағалаўсыз қалған жас өспирим;

антисоциаллық ис-ҳәрекетлер - жас өспиримниң турақлы түрде спиртли ишимликлер, нәшебентлик затлар, психотроп яки ақыл-жигерине тәсир етиўши басқа да затларды пайдаланыўы, бузықшылық, тиленшилик пенен шуғылланыўы усаған ис-ҳәрекетлери, сондай-ақ өзге пуқаралардың ҳуқықлары, еркинликлери ҳәм нызамлы мәплерин бузатуғын басқа да ҳәрекетлери.

4-статья. Жас өспиримлер арасында қадағалаўсызлық ҳәм ҳуқықбузарлықлардың профилактикасы бойынша жумыстың тийкарғы ўазыйпалары

Жас өспиримлер арасында қадағалаўсызлық ҳәм ҳуқықбузарлықлардың профилактикасы бойынша жумыстың тийкарғы ўазыйпалары төмендегилерден ибарат:

жас өспиримлер қадағалаўсызлығы, қараўсызлығы, олар тәрепинен ҳуқықбузарлықлар яки басқа антисоциаллық ис-ҳәрекетлер ислеўиниң алдын-алыў, буларға мүмкиншилик беретуғын себеплер ҳәм шараятларды анықлаў ҳәмде сапластырыў;

жас өспиримлердиң ҳуқықлары, еркинликлери ҳәм нызамлы мәплериниң қорғалыўын тәмийинлеў;

жас өспиримлерде нызамға бойсыныўшылық сезимин қәлиплестириў; социаллық жақтан қәўипли жағдайдағы жас өспиримлер ҳәм шаңарақларды социаллық-педагогикалық реабилитациялаў;

жас өспиримлерди ҳуқықбузарлықлар яки басқа да антисоциаллық ис-ҳәрекетлерди ислеўге тартатуғын жағдайларды анықлаў ҳәм оларды сапластырыў.

5-статья. Жас өспиримлер арасында қадағалаўсызлық ҳәм ҳуқықбузарлықлардың профилактикасы бойынша жумыстың тийкарғы принциплери

Жас өспиримлер арасында қадағалаўсызлық ҳәм ҳуқықбузарлықлардың профилактикасына тийисли жумыстың тийкарғы принциплери төмендегилерден ибарат:

нызамлылық;

инсаныйлық;

системалылық;

шаңарақты қоллап-қуўатлаў ҳәм оның менен өз-ара бирге ислесиў;

социаллық жақтан қәўипли жағдайда болған жас өспиримлердиң тәрбиясына жеке тәртипте жақынласыў.

6-статья. Жас өспиримлер арасында қадағалаўызлық хәм ҳуқықбузарлықлардың профилактикасы бойынша жумысты информациялық тәмийинлеў

Мәмлекетлик уйымлар ҳәм басқада шөлкемлер, сондай-ақ пуқаралар:

прокуратура уйымларын - жас өспиримлердиң ҳуқықлары, еркинликлери ҳәм нызамлы мәплери бузылғанлығы туўралы;

жас өспиримлер ислери бойынша ведомстволарaралық комиссияларын - жас өспиримлердиң ҳуқықлары, еркинликлери ҳәм нызамлы мәплери бузылғанлығы туўралы, сондай-ақ жас өспиримлер арасында қадағалаўсызлық ҳәм ҳуқықбузарлықлардың профилактикасын әмелге асырыўшы уйымлар ҳәм мәкемелер жумысында жол қойылған кемшиликлер туўралы;

әменгерлик ҳәм қәўендерлик уйымларын - жетим балалар, ата-анасының қәўендерлигинен айрылған ямаса өмири яки денсаўлығына қәўип туўдыратуғын ямаса тәмийинлеў, тәрбиялаў ҳәм билим бериў талапларына жуўап бермейтуғын шараятта болған балалар туўралы;

пуқаралардың өзин-өзи басқарыў уйымларын - социаллық жақтан қәўипли жағдайдағы ҳәм мәмлекеттиң социаллық жәрдемине мүтәж болған жас өспиримлер ҳәм шаңарақлар анықланғанлығы туўралы;

ишки ислер уйымларын - социаллық жақтан қәўипли жағдайдағы жас өспиримлер ҳәм шаңарақлар, ҳуқықбузарлықлар яки басқа да антисоциаллық ис-ҳәрекет ислеген жас өспиримлер туўралы, сондай-ақ жас өспиримлерди ҳуқықбузарлықлар яки антисоциаллық ис-ҳәрекетти ислеўге тартып атырған ямаса оларға қарата басқа да ҳуқыққа қарсы ис-ҳәрекетлер ислеп атырған ата-аналар ҳәм өзге шахслар туўралы;

денсаўлықты сақлаўды басқарыў уйымлары ҳәм денсаўлықты сақлаў мәкемелерин - турақлы түрде спиртли ишимликлер, нәшебентлик затлар, психотроп яки ақыл-жигерине тәсир етиўши басқа да затларды пайдаланыўы ақыбетинде медициналық тексериўге, көриктен өткериўге яки даўаланыўға мүтәж болған жас өспиримлер туўралы;

билимлендириўди басқарыў уйымларын ҳәм билимлендириў мәкемелерин-қәнигелестирилген оқыў-тәрбия мәкемелерин яки басқа балалар мәкемелеринен өз бетинше кетип қалған ямаса билимлендириў мәкемелериндеги сабақларға себепсиз келмей атырған яки турақлы түрде қатнаспай атырған ҳәм мәмлекеттиң социаллық жәрдемине мүтәж болған жас өспиримлер туўралы тезлик пенен хабардар етеди.

7-статья. Жас өспиримлер арасында қадағалаўсызлық ҳәм ҳуқықбузарлықлардың профилактикасында ата-ана яки ата-анасының орнын басыўшы шахслардың қатнасыўы

Ата-ана яки ата-анасының орнын басыўшы шахслар балаларын тәмийинлеў, тәрбиялаў ҳәм оларға билим бериў бойынша миннетлерди орынлап, олардың қәўипсизлигин, өмири ҳәм денсаўлығының қорғалыўын,

қадағалаўсызлық ҳәм ҳуқықбузарлықлардың профилактикасын тәмийинлеў мақсетинде:

билимлендириў мәкемелеринде оқып атырған жас өспиримлердиң оқыў ўақтында ресторанлар, кафелер, барлар, клублар, дискотекалар, кинотеатрлар, компьютер заллары, интернет тармағынан пайдаланыў хызметлерин көрсетиў ушын ажыратылған бөлмелерде ямаса басқа да кеўил көтеретуғын (дем алыў) орынларда болыўына жол қоймаў, бул орынларда билимлендириў хызмети яки билимлендириў мәкемелери тәрепинен өткерилетуғын илажлар шеңберинде болыўы буған кирмейди;

жас өспиримлердиң спиртли ишимликлерди, нәшебентлик затлар, психотроп яки ақыл-жигерине искерлигине тәсир етиўши басқа да затларды пайдаланыўына, шегиўине жол қоймаў;

жас өспиримлердиң ҳуқықбузарлықлар яки басқа антисоциаллық ис-ҳәрекетлер ислеўине жол қоймаўдың илажларын көреди.

Ата-ана яки ата-анасының орын басыўшы шахслар жас өспиримлердиң ресторанлар, кафелер, барлар, клублар, дискотекалар, кинотеатрлар, компьютер заллары, интернет тармағынан пайдаланыў хызметлерин көрсетиў ушын ажыратылған бөлмелерде ямаса басқа да кеўил көтеретуғын (дем алыў) орынларда түнги ўақытта олардың бирде-биреўиниң қадағалаўсысыз болыўына жол қоймаўдың илажларын көреди.

3-БАП. ЖАС ӨСПИРИМЛЕР АРАСЫНДА ҚАДАҒАЛАЎСЫЗЛЫҚ ҲӘМ ҲУҚЫҚБУЗАРЛЫҚЛАРДЫҢ ПРОФИЛАКТИКАСЫН ӘМЕЛГЕ АСЫРЫЎШЫ УЙЫМЛАР ҲӘМ ОЛАРДЫҢ ЎӘКИЛЛИКЛЕРИ

8-статья. Жас өспиримлер арасында қадағалаўсызлық ҳәм ҳуқықбузарлықлардың профилактикасын әмелге асырыўшы уйымлар ҳәм мәкемелер системасы

Жас өспиримлер арасында қадағалаўсызлық ҳәм ҳуқықбузарлықлардың профилактикасын әмелге асырыўшы уйымлар ҳәм мәкемелер қурамына төмендегилер киреди:

жас өспиримлер ислери бойынша мәкемелераралық комиссиялар;

ишки ислер уйымлары;

билимлендириўди басқарыў уйымлары ҳәм билимлендириў мәкемелери;

әменгерлик ҳәм қәўендерлик уйымлары;

денсаўлықты сақлаўды басқарыў уйымлары ҳәм денсаўлықты сақлаў мәкемелери;

Усы статьяның биринши бөлиминде көрсетилмеген уйымлар ҳәм мәкемелер жас өспиримлер арасында қадағалаўсызлық ҳәм ҳуқықбузарлықлардың профилактикасында нызам актлеринде белгиленген тәртипте қатнасады.

9-статья. Жас өспиримлер ислери бойынша мәкемелераралық комиссиялар

Жас өспиримлер ислери бойынша мәкемелераралық комиссиялар өз ўәкилликлери шеңберинде:

жас өспиримлер арасында қадағалаўсызлық ҳәм ҳуқықбузарлықлардың профилактикасына байланыслы ис-илажларды әмелге асырады, олардың ҳуқықлары, еркинликлери ҳәм нызамлы мәплериниң қорғалыўын тәмийинлейди;

аймақлық комиссиялар жумысын қадағалайды ҳәм бағдарлайды, олардың искерлигиниң таллаўын әмелге асырады, оларға шөлкемлестириў-методикалық жәрдем көрсетеди;

жас өспиримлер арасында қадағалаўсызлық ҳәм ҳуқықбузарлықлардың профилактикасын әмелге асырыўшы уйымлар ҳәм мәкемелердиң унамлы жумыс тәжирийбесин улыўмаластырады ҳәм тарқатады, оларға шөлкемлестириўшилик-методикалық жәрдем көрсетеди;

мәмлекетлик уйымлар ҳәм мәкемелердиң жас өспиримлер арасында қадағалаўсызлық ҳәм ҳуқықбузарлықлардың профилактикасы, олардың ҳуқықлары, еркинликлери ҳәм нызамлы мәплериниң қорғалыўы саласындағы жумысын муўапықластырыў бойынша ис-илажлар көреди;

жас өспиримлердиң ҳуқықлары, еркинликлери ҳәм нызамлы мәплерине әмел етилиўи, олардың қадағалаўсызлығы ҳәмде ҳуқықбузарлығы, ата-анасының қарамағынан айырылған балаларды анықлаў ҳәмде жайластырыў менен байланыслы мәселелерди үйренеди ҳәм улыўмаластырады;

мәпдар министрликлер ҳәм мәекемлер менен биргеликте жас өспиримлер арасында қадағалаўсызлық ҳәм ҳуқықбузарлықлардың профилактикасы, жас өспиримлердиң ҳуқықлары, еркинликлери ҳәм нызамлы мәплерин қорғаў саласындағы баслы бағдарлар бойынша келисилген усылларды ислеп шығады;

жас өспиримлер арасында қадағалаўсызлық ҳәм ҳуқықбузарлықлардың профилактикасына байланыслы норматив-ҳуқықый актлери әмелге асырылыўын тәмийинлейди;

жас өспиримлер арасында қадағалаўсызлық, ҳуқықбузарлықлар ҳәм басқа да антисоциаллық ис-ҳәрекетлердиң профилактикасы бойынша комплексли илажларды ислеп шығады, жас өспиримлердиң ҳуқықлары, еркинликлери ҳәм нызамлы мәплериниң қорғалыўын тәмийинлейди, сондай-ақ усы илажлардың орынланыўының үстинен қадағалаўды әмелге асырады;

өз ўәкиллигине киргизилген мәселелерди шешиў менен байланыслы мақсетли бағдармалар жойбарларын үйренеди;

жас өспиримлер арасында қадағалаўсызлыққа, қараўсызлыққа, олар тәрепинен ҳуқықбузарлықлар ямаса басқа антисоциаллық ис-ҳәрекетлер исләниўине имканият берип атырған себеплер ҳәм шәрт шараятлар таллаўын өткизеди;

мәмлекетлик уйымлардың жумысы үстинен жәмийетшилик қадағалаўын күшейтиў, социаллық шерикликти ҳәм пуқаралық жәмийети институтлары менен тиккелей бирге ислесиўди раўажландырыў илажларын көреди;

жас өспиримлер арасында қадағалаўсызлық ҳәм ҳуқықбузарлықлардың профилактикасы, жас өспиримлердиң ҳуқықлары, еркинликлери ҳәм нызамлы мәплерин қорғаў мәселелери бойынша усыныслар ислеп шығады;

жас өспиримлердиң ҳуқықлары, еркинликлери ҳәм нызамлы мәплери қорғалыўын тәмийинлеў саласындағы норматив-ҳуқықый актлер жойбарларын ислеп шығыўда қатнасады;

жас өспиримлер арасында қадағалаўсызлық ҳәм ҳуқықбузарлықлардың профилактикасын әмелге асырып атырған уйымлар ҳәмде мәкемелер жумысын үйренеди, бул жумысты жеделлестириў бойынша усыныслар ислеп шығады;

өз ўәкиллигине киретуғын мәселелер бойынша мәмлекетлик уйымлар ҳәм шөлкемлердиң усынысларын көрип шығады.

Жас өспиримлер ислери бойынша мәкемелераралық комиссиялар шөлкемлестирилиўи ҳәм жумыс ислеў тәртиби Қарақалпақстан Республикасы Министрлер Кеңеси тәрепинен белгиленеди.

Жас өспиримлер ислери бойынша мәкемелераралық комиссиялардың шөлкемлестирилиўи ҳәм жумыс тәртиби нызам ҳүжжетлеринде белгиленеди.

10-статья. Ишки ислер уйымлары

Ишки ислер уйымлары жас өспиримлер арасында қадағалаўсызлық ҳәм ҳуқықбузарлықлардың профилактикасын өз ўәкилликлери шеңберинде әмелге асырады.

Ишки ислер уйымларының жас өспиримлер арасында қадағалаўсызлық ҳәм ҳуқықбузарлықлардың профилактикасын әмелге асырыўшы арнаўлы бөлимлери жас өспиримлер арасында ҳуқықбузарлықлардың профилактикасы бөлимлеринен ҳәм жас өспиримлерге социаллық-ҳуқықый жәрдем көрсетиў орайларынан (буннан-былай текстте-социаллық-ҳуқықықый жәрдем көрсетиў орайы) ибарат. Ишки ислер уйымларының басқа бөлимлери жас өспиримлер арасында қадағалаўсызлық ҳәм ҳуқықбузарлықлардың профилактикасында өз ўәкилликлериниң шеңберинде қатнасады ҳәмде зәрүр жәрдем көрсетеди.

11-статья. Ишки ислер уйымларының жас өспиримлер арасында ҳуқықбузарлықлардың профилактикасы бөлимлери

Ишки ислер уйымларының жас өспиримлер арасында ҳуқықбузарлықлардың профилактикасы бөлимлери өз ўәкилликлери шеңберинде:

жеке тәртиптеги профилактика жумысын алып барады;

излеў жәрияланған жас өспиримлерди, сондай-ақ социаллық жақтан қәўипли жағдайдағы жас өспиримлерди анықлаўға байланыслы илажларды әмелге асырады ҳәм белгиленген тәртипте оларды жас өспиримлер арасында қадағалаўсызлық ҳәм ҳуқықбузарлықлардың профилактикасын әмелге асырыўшы тийисли уйымларға яки мәкемелерге жибереди;

жас өспиримлерди ҳуқықбузарлықлар яки антисоциаллық ис-ҳәрекетти ислеўге тартқан ямаса жас өспиримлерге қарата басқа да нызамға қарсы ис ҳәрекетлер ислеп атырған шахсларды, сондай-ақ жас өспиримлерди тәмийинлеў, тәрбиялаў ҳәм оларға билим бериў бойынша өз миннетлемелерин орынлаўдан бас тартқан яки тийисли дәрежеде орынламай атырған ямаса жас өспиримлердиң минез-қулқына унамсыз тәсир көрсетип атырған яки оларға мийримсиз қатнаста болған ата-аналарды яки ата-анасының орнын басыўшы шахсларды анықлайды ҳәм оларға нызам актлеринде нәзерде тутылған тәсиршең шараларын қолланыў туўралы тийисли мәмлекетлик уйымлар ҳәм басқа да шөлкемлерге усыныслар киргизеди;

жас өспиримлердиң, олардың ата-аналары яки ата-аналарның орнын басыўшы шахслардың, сондай-ақ басқа да шахслардың жас өспиримлердиң ҳуқықлары, еркинликлери ҳәм нызамлы мәплериниң бузылыўы менен байланыслы шағымлары ҳәм арзаларын көрип шығады;

ҳуқықбузарлықлар яки антисоциаллық ис-ҳәректлерди ислеген жас өспиримлерге нызам актлеринде нәзерде тутылған тәсир етиў шараларын қолланыў туўралы жас өспиримлер арасында қадағалаўсызлық ҳәм ҳуқықбузарлықлардың профилактикасын әмелге асырыўшы тийисли уйымлар ҳәм мәкемелерине усыныслар киргизеди;

жас өспиримлерди социаллық-ҳуқықый жәрдем көрсетиў орайларына яки қәнигелестирилген оқыў-тәрбия мәкемелерине белгиленген тәртипте орналастырыў ушын оларға тийисли ҳүжжетлерди таярлайды;

жас өспиримлердиң қадағалаўсызлығы, қараўсызлығы, ҳуқықбузарлықлары яки басқа да антисоциаллық ис-ҳәрекетлериниң фактлери, сондай-ақ оларға мүмкиншилик беретуғын себеплер ҳәм шараятлар туўралы тийисли мәмлекетлик уйымлар ҳәм басқа да шөлкемлерди хабардар етеди;

ҳуқықбузарлықлар яки басқа антисоциаллық ис-ҳәректлер ислеген жас өспиримлерди, сондай-ақ қадағалаўсыз ҳәм қараўсыз қалған жас өспиримлерди нызам актлеринде нәзерде тутылған ҳалда ҳәм тәртипте ишки ислер уйымларына алып барады, бул ҳаққында тезлик пенен баянлама дүзеди ҳәм жас өспиримлер алып келингенлиги туўралы олардың ата-аналарын яки ата-аналарының орнын басыўшы шахсларды хабардар етеди;

жас өспиримлердиң жасаў, оқыў (жумыс) орнындағы билимлендириў, мәдений дем алыў, спорт-саламатландырыў мәкемелеринде, басқа да шөлкемлерде, дөгереклер ҳәм клубларда жас өспиримлер менен алып барылатуғын тәрбиялық жумыслардың жағдайын үйренеди;

жас өспиримлердиң ҳуқықбузарлықлар яки басқа антисоциаллық ис-ҳәрекетлерди ислеўине мүмкиншилик беретуғын себеплер ҳәм шараятларды сапластырыў туўралы тийисли мәмлекетлик уйымларға ҳәм басқа да шөлкемлерге усыныслар киргизеди;

жас өспиримлердиң ҳуқықбузарлықлары яки басқа да антисоциаллық ис-ҳәрекетлери туўралы материаллардың тийисли уйымлар ҳәм мәкемелер тәрепинен көрип шығылыўында қатнасады;

жас өспиримлер тәрепинен исленген ҳуқықбузарлықлар яки басқа да антисоциаллық ис-ҳәрекетлердиң, жас өспиримлерди тәмийинлеў, тәрбиялаў ҳәм оларға билим бериў бойынша өз миннетлемелерин орынлаўдан бас тартқан яки тийисли дәрежеде орынламай атырған ямаса олардың минез-қулқына унамсыз тәсир көрсетип атырған яки оларға мийримсиз қатнаста болып атырған ата-аналар яки ата-анасының орнын басыўшы шахслардың есабын жүргизеди, сондай-ақ статистикалық есабат дүзиў ушын тийисли болған мағлыўматты топлайды ҳәм улыўмаластырады;

жетим балалар ҳәм ата-ана қәўендерлигинен айрылған балаларды орналастырыўда әменгерлик ҳәм қәўендерлик уйымларына көмеклеседи;

Ишки ислер уйымларының жас өспиримлер арасында ҳуқықбузарлықлардың профилактикасы бөлимлери нызам актлерине муўапық басқа да ўәкилликлерди әмелге асырыўы мүмкин.

12-статья. Жас өспиримлерге социаллық-ҳуқықый жәрдем көрсетиў орайлары

Социаллық-ҳуқықый жәрдем көрсетиў орайлары өз ўәкилликлери шеңберинде:

үш жастан он сегиз жасқа шекем болған жас өспиримлердиң шахсын анықлаў, өмирин, денсаўлығын қорғаў яки олар тәрепинен ҳуқықбузарлықлардың қайталаныпислениўиниң алдын алыў мақсетинде оларды күни-түни қабыллаўды ҳәм ўақытша сақлаўды әмелге асырады;

алып келинген жас өспиримлер менен жеке тәртиптеги профилактикалық жумысын алып барады, жас өспиримлердиң қадағалаўсызлығы, қараўсызлығына, ҳуқықбузарлықлар ҳәм басқа да антисоциаллық ис-ҳәрекетлерди ислеўине мүмкиншилик беретуғын себеплер ҳәм шараятларды анықлайды және бул ҳаққында тийисли мәмлекетлик уйымларын ҳәм басқа да шөлкемлерин хабардар етеди;

жас өспиримлерди қәнигелестирилген оқыў-тәрбиялық мәкемелерге алып барады, сондай-ақ усы мәкемелерде сақланып атырған жас өспиримлерди жайластырыў бойынша басқа да илажларды әмелге асырады.

Социаллық-ҳуқықый жәрдем көрсетиў орайлары нызам актлерине муўапық басқа да ўәкилликлерди әмелге асырыўы мүмкин.

Социаллық-ҳуқықый жәрдем көрсетиў орайларына төмендеги жас өспиримлер жайластырылыўы мүмкин:

қадағалаўсыз яки қараўсыз қалғанлар;

қәнигелестирилген оқыў-тәрбиялық мәкемелерин, жетим балалар ҳәм ата-ана қәўендерлигинен айрылған балалар ушын билимлендириў мәкемелери ямаса басқа да балалар мәкемелеринен өзинше кетип қалғанлар;

ата-ана қәўендерлигинен айрылған он алты жасқа шекемги жас өспиримлер;

социаллық қәўипли қылмыслар ислеген, бирақ жынаятлы жуўапкершиликке тартыў мүмкин болған жасқа толмаған ямаса руўхый кеселлик пенен байланыслы болмаған ҳалда раўажланыўында өз жасына салыстырғанда әдеўир артта қалыўы ақыбетинде ислеген қылмысының әҳмийетин толық аңлап жетпегенлер, егер жас өспиримлердиң өмири ҳәм ден саўлығын қорғаўды тәмийинлеў яки олар тәрепинен социаллық қәўипли қылмыслардың тәкирарлапislениўиниң алдын алыў зәрүр болса, сондай-ақ олардың шахсы анықланбаған ямаса олардың анық жасаў орны болмаса яки өзлери социаллық қәўипли қылмыслар ислеген Өзбекстан Республикасы аймағында турақлы жасамай атырған болса;

ҳәкимшилик жуўапкершиликти келтирип шығаратуғын ҳуқықбузарлықларды ислегенлер, егер олардың шахсы анықланбаған болса ямаса олардың анық жасаў орны болмаса яки өзлери социаллық қәўипли қылмыслар ислеген Өзбекстан Республикасы аймағында турақлы жасамай атырған болса;

өзиниң қәнигелестирилген оқыў-тәрбиялық мәкемесине орналастырылыўы туўралы мәселениң суд тәрепинен көрип шығылыўын ўақытша күтип турғанлар;

судтың уйғарыўы менен қәнигелестирилген оқыў-тәрбиялық мәкемесине жиберилгенлер;

жас өспиримди социаллық-ҳуқықый жәрдем көрсетиў орайына орналастырыў ушын судтың уйғарыўы тийкар болады.

Жас өспирим социаллық-ҳуқықый жәрдем көрсетиў орайына ишки ислер уйымы яки социаллық-ҳуқықый жәрдем көрсетиў орайы баслығының ямаса оның орынбасарының қарары тийкарында орналастырылыўы мүмкин.

Бул жағдайда жас өспиримди социаллық-ҳуқықый жәрдем көрсетиў орайына орналастырыў туўралы мүрәжатнама ҳәм усы орайға орналастырыў зәрүрлигин тастыйықлаўшы материаллар жас өспирим орайға орналастырылғаннан кейин 48 сааттан кешиктирилместен судқа жибериледи;

социаллық-ҳуқықый жәрдем көрсетиў орайы баслығы яки оның орынбасары жас өспиримниң усы орайға орналастырылғанлығы туўралы усы орай жайласқан жердеги прокурорды ҳәм жас өспиримлер ислери бойынша мәкемелераралық комиссияны тезлик пенен 24 сааттан кешиктирместен хабардар етеди.

Жас өспиримлер социаллық-ҳуқықый жәрдем көрсетиў орайында оларды орналастырыў ушын зәрүр болған ең кем ўақыт даўамында, бирақ көби менен отыз күн болыўы мүмкин. Айрықша жағдайларда бул мүддет судтың уйғарыўы тийкарында он бес күнге шекем созылыўы мүмкин.

Социаллық-ҳуқықый жәрдем көрсетиў орайында жас өспиримниң болыўы мүддетине төмендегилер кирмейди:

социаллық-ҳуқықый жәрдем көрсетиў орайында денсаўлықты сақлаўды басқарыў уйымы тәрепинен жәрияланған карантин дәўири;

жас өспиримниң денсаўлықты сақлаў мәкемесиниң ҳүжжети менен тастыйықланған ҳәм оны шаңараққа қайтарыўға яки тийисли мәкемеге жибериўге тосқынлық ететуғын кеселлиги дәўири;

судтың мүрәжатын канаатландырыў ҳәм жас өспиримди қәнигелестирилген оқыў-тәрбиялық мәкемесине орналастырыў туўралы уйғарыўы үстинен берилген протесттиң көрип шығылыў ўақты.

Жас өспиримлерге социаллық-ҳуқықый жәрдем көрсетиў орайлары туўралы реже Өзбекстан Республикасы Министрлер Кабинети тәрепинен тастыйықланады.

13-статья. Билимлендириўди басқарыў уйымлары ҳәм билимлендириў мәкемелери

Билимлендириўди басқарыў уйымлары өз ўәкилликлери шеңберинде:

жас өспиримлерде нызамға бойсыныўшылық сезимин қәлиплестириўге, оларға әдеп-икрамлық ҳәм саламат турмыс тәризи тийкарларын сиңдириўге қаратылған бағдарламалар ҳәм қолланбаларды ислеп шығады ҳәм билимлендириў мәкемелериниң ис әмелиятына енгизеди;

қәнигелестирилген оқыў-тәрбиялық мәкемелердиң, сондай-ақ жас өспиримлердиң ҳуқықлары, еркинликлери ҳәм нызамлы мәплериниң қорғалыўын тәмийинлеў ўазыйпаларын әмелге асырып атырған басқа да мәкемелердиң жумысын жетилистириўге байланыслы илажларды әмелге асырады;

билимлендириў мәкемелериндеги сабақларға себепсиз келмей атырған, ямаса турақлы түрде қатнаспайтуғын жас өспиримлерди анықлайды ҳәм олардың есабатын жүргизеди, олардың улыўма ҳәм орта арнаўлы, кәсиплик билимин алыўына байланыслы илажларды көреди;

жас өспиримлерге өз өмир жолын ҳәм кәсип-өнер таңлаўда олардың қәбилети, қызығыўшылығы, ықласы ҳәм денсаўлығының жағдайына муўапық психологиялық жәрдем көрсетеди;

раўажланыўында яки минез-қулқында кемшилиги болған жас өспиримлерди анықлайтуғын, оларды комплексли тексериўден өткеретуғын ҳәм олардың келешектеги тәмийинлениўи, тәрбиясы ҳәм билиминиң түрлерин белгилеў бойынша усыныслар таярлайтуғын психологиялық, медициналық-педагогикалық комиссиялар дүзеди;

жеке тәртиптеги профилактикалық жумысты алып барыўда қатнасады;

билимлендириў мәкемелеринде жәмийетлик спорт секцияларын, техникалық ҳәм басқа да дөгереклер, клублардың шөлкемлестирилиўин ҳәм жас өспиримлерди оларға қатнасыўға тартыўды тәмийинлейди, жас өспиримлердиң бәнтлиги ҳәм дем алысларын шөлкемлестириўде қатнасады.

Улыўма орта, орта арнаўлы, кәсиплик билимлендириў мәкемелери ҳәм басқа да билимлендириў мәкемелери өз ўәкилликлери шеңберинде:

раўажланыўында яки минез-қулқында кемшилиги ямаса оқыўында машқалалары болған жас өспиримлерге социаллық-психологиялық ҳәм педагогикалық жәрдем көрсетеди;

социаллық жақтан қәўипли жағдайдағы, сондай-ақ билимлендириў мәкемелериндеги сабақларға себепсиз келмейтуғын ямаса турақлы түрде қатнаспайтуғын жас өспиримлерди анықлайды, оларды тәмийинлеў, тәрбиялаў ҳәм оларға билим бериўге тийисли илажларды көреди;

билимлендириў мәкемелеринде жәмийетлик спорт секциялары, техникалық ҳәм басқа дөгереклер, клублар шөлкемлестиреди ҳәм жас өспиримлерди оларға қатнасыўға тартады;

социаллық жақтан қәўипли болған шаңарақларды анықлайды ҳәм усы шаңарақларға өз балаларын тәмийинлеў ҳәм оларға билим бериў бағдарында жәрдем көрсетеди;

жас өспиримлерде нызамға бойсыныўшылық сезимин қәлиплестириўге, оларға әдеплилик ҳәм саламат турмыс тәризиниң тийкарларын сиңдириўге бағдарланған дәстүрлер ҳәм усылларды әмелге асырыўға тийисли илажларды көреди.

Жетим балалар ҳәм ата-ана қәўендерлигинен айрылған балалар ушын билимлендириў мәкемелери өз ўәкилликлери шеңберинде:

жас өспиримлердиң ата-анасы қайтыс болған, олардың ата-аналары ата-аналық ҳуқықынан айрылған, олардың ата-аналарының ата-аналық ҳуқықы шекленген, ата-анасы қатнасқа уқыпсыз деп табылған, ата-анасы наўқас болған, ата-анасы узақ мүддет болмаған, ата-анасы балаларын тәрбиялаўдан яки олардың ҳуқықлары, еркинликлери ҳәм нызамлы мәплерин қорғаўдан ўаз кешкен жағдайда, соның менен бирге, ата-анасы өз балаларын билимлендириў мәкемелеринен, денсаўлықты сақлаў мәкемелеринен, халықты социаллық қорғаў мәкемелеринен ҳәм басқа да мәкемелерден алыўдан бас тартқан